

EL SECRETARI DE CARLOS GARDEL

EL BISBALENC JOSEP PLAJA, JOE, VA ANAR A AMÈRICA, VA TREBALLAR AMB CARLOS GARDEL I VA SOBREVIVRE A L'ACCIDENT D'AVIÓ EN QUÈ VA MORIR EL REI DEL TANGO

>> Josep Plaja, 1981.

En un país com el nostre, que vivia encotillat pel règim franquista, Joe Plaja reivindicava apassionadament el liberalisme dels Estats Units, i la defensa del seu americanisme podia anar pujant de to fins al punt que alguna vegada aconseguia fer enfadar algun contertulià, que podia acabar abandonant la taula, fart d'escoltar excel·lències d'un país encara massa llunyà, o bé algú li acabava propinant una contesta tan ocurrent com «Sí, això està molt bé, però allà mengen botifarres dolces?».

Les tertúlies dels anys seixanta al bar Capri de la Bisbal tenien un protagonista principal, en Joe Plaja. Era molt corrent passar per sota les Voltes i veure un grup d'homes escoltant embadalits com en Joe feia lloança d'una Amèrica que havia tingut la sort o la desgràcia de conèixer.

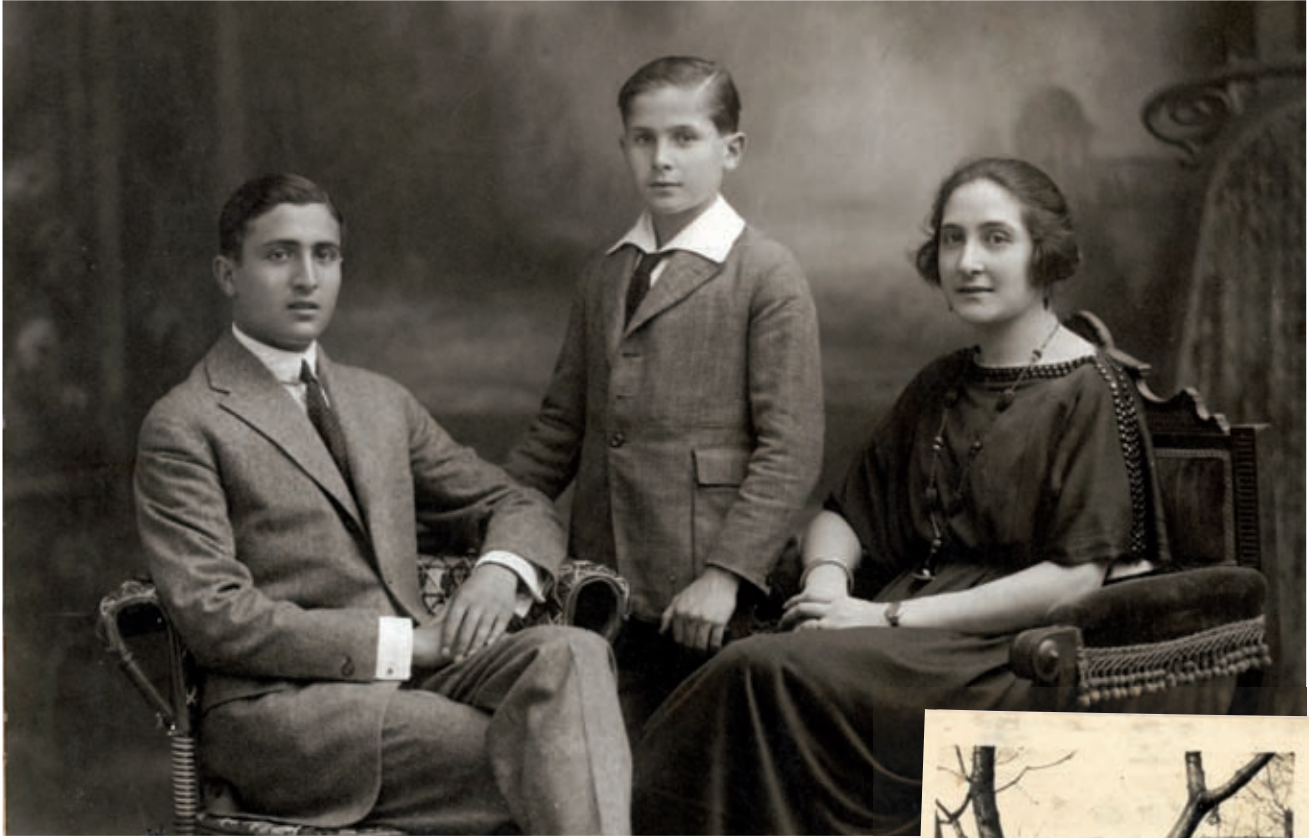
MARINA PUIG > TEXT

Josep Plaja i Gasch, en *Joe*, havia nascut a la Bisbal d'Empordà el 26 d'octubre de 1900, fill d'en Doru i la Lluïsa, dues persones que són recordades per la seva elegància en el vestir i el seu delit pel bon menjar. El seu refinat paladar era àmpliament conegut, fins al punt que quan les pageses de la plaça volien remarcar que el producte que tenien a la venda era selecte deien: «Ho ha comprat en Doru». Aquest matrimoni tan distingit es vestia normalment a Barcelona, i va ser aquesta afeció pel bon vestir que els va portar

Va fer popular el «laboral», barreja de Campari i ginebra, batejat amb aquest nom perquè segons ell era ideal per als dies feiners

a obrir, els anys 10, una botiga de roba elegant a la plaça Mossèn Cinto Verdager, però el negoci no prosperà, ja que a la Bisbal no hi havia mercat per a aquest tipus de vestits, més propis d'una gran ciutat com Barcelona.

La vinculació familiar amb Barcelona va brindar a en Joe i al seu germà Enric l'oportunitat de formar-se als Escolapis de Barcelona, especialitzant-se sobretot en estudis de comptabilitat o *teneduria de llibros*. A la Teresa, la seva germana gran, segurament pel fet de ser noia, no li van donar l'opció d'estudiar. Aquest greuge la devia marcar d'alguna manera, perquè ella no va voler que es repetís la història i va fer tot el possible perquè les seves quatre filles tinguessin totes una carrera universitària, una opció no gaire freqüent en aquella època.

>> Josep, Enric i Teresa Plaja i Gasch, en una foto d'estudi.

L'aventura de les Amèriques

Les ganes de fer fortuna i conèixer món, alguns coneixements d'anglès i francès i el fort temperament del seu pare Doru van ser determinants perquè els dos joves germans Plaja, l'any 1919, es llancessin a l'aventura de trepitjar les Amèriques. Amb la marxa dels seus fills el caràcter d'en Doru Plaja encara es va agrir més, fins al punt que una vegada va haver de pagar una multa per reaccionar violentament davant d'un conciutadà que va fer una broma sobre l'aventura dels germans Plaja a l'altre costat de l'Atlàntic. En Doru no va poder suportar el comentari i ho va interpretar com una mofa. (El cop de bastó li va representar passar comptes amb l'erari públic).

Els Plaja arribaren primer a Nova York, i l'Enric es va deixar fascinar pel món dels automòbils. Era l'època dels espectaculars models de la casa Ford. Es traslladà a Los Angeles, on va aconseguir molt ràpidament convertir-se en un autèntic professional de la compra-venda de cotxes. En Josep es va quedar a Nova York, no va tenir tanta sort i va

haver de treballar en oficis ben diversos: primer com a empleat de banca, aprofitant els seus estudis; després, com a importador de suro i com a mosso de llimonada –que «és aquell cambrer que només serveix licors», precisa-va en Joe-. Aquesta experiència explica el fet que en Josep fos un gran aficionat als còctels i que a la seva tornada a la Bisbal aconseguís fomentar la cultura del combinat de licors com a aperitiu. Ell va fer popular el «laboral», barreja de Campari i ginebra, batejat amb aquest nom perquè segons ell era ideal per als dies feiners; es reservava les altres combinacions més sofisticades, com el Manhattan, per als dies de festa.

Durant el rodatge de *Cuesta abajo*, Josep Plaja va poder provar el seu talent com a actor i va fer de figurant tot imitant un guitarrista

Però a en Josep, molt afavorit físicament –a la Bisbal totes les noies parlaven de com n'era de guapo, en Plaja–, sempre l'havia enlluernat el món del cinema. Per això no va dubtar gens quan un amic li va proposar incorporar-se com a traductor a l'Éxito Corporación Inc., una empresa subsidiària de la Paramount de la qual Carlos Gardel era el principal accionista. Gardel havia aprofitat la força que li donava

COL·LECCIÓ CARLES JOVES

>> A l'esquerra, Josep Plaja amb el seu germà Enric vestit de futbolista. A sobre, en un moment del rodatge de *Cuesta abajo*.

duir quan la figura d'en Joe es va projectar a la gran pantalla. Segurament era la primera vegada que el públic veia una persona coneguda en una pel·lícula. Em-

la seva creixent fama internacional per posar-se a la butxaca els socis de la Paramount i poder eliminar els intermediaris que s'havien interposat entre aquesta companyia cinematogràfica i ell. Era el març de l'any 1934, i Josep Plaja, que en un principi va treballar com a traductor de lletres, comunicats i arguments cinematogràfics, va acabar fent de pont perquè els tècnics que no entenien un borrall d'anglès poguessin comunicar amb Carlos Gardel i Le Pera, que era el guionista de les seves pel·lícules. En aquells moments estaven gravant *Cuesta abajo*, i Josep Plaja va poder provar el seu talent com a actor: hi va fer de figurant tot imitant un guitarrista. Aleshores no era fàcil trobar extres de parla castellana, ja que la colònia hispana a l'Amèrica dels anys 30 era insignificant. Precisament quan aquesta pel·lícula es va projectar al Cine Mundial, en Joe ja havia tornat a la Bisbal. El cinema estava ple de gom a gom i la gent va aplaudir efusivament quan en Joe va entrar a la sala. Però el moment culminant es va pro-

boiguts d'excitació, alguns es van aixecar de la cadira i assenyalant-lo amb el dit cridaven: «És ell!, és ell!, és ell!»

La seva incursió en el món cinematogràfic no s'aturà aquí. El desembre de 1934, enmig del rodatge de la pel·lícula d'*El día que me quieras*, que portava el títol d'una de les composicions més famoses de Gardel, va fallar l'actor que havia de fer de mestre de ball, i Josep Plaja va representar el paper. Explicava que l'escena era molt maca: ell dirigia un grup de *pomponis* i els ensenyava a marcar el pas i, en acabar la classe, ballava un foxtrot amb una altra professora de ball, paper que interpretava l'actriu mexicana Rosita Moreno.

Carlos Gardel, un home sense estudis a qui la fama havia situat molt ràpidament a les més altes esferes dels negocis artístics, va veure que Josep Plaja era la persona idònia per actuar en nom seu

De professor a secretari

Josep Plaja s'havia guanyat la confiança de Gardel, era el seu professor particular d'anglès, es preocupava dels seus assumptes financers, i en més d'una ocasió li va haver de treure les castanyes del foc. Com que parlava correctament anglès, era molt culte i coneixia bé el món de les finances, el cantant i compositor el va contractar com a secretari, i a partir d'aquí en Joe va ser conegut sempre més com «el secretari d'en Carlos Gardel».

Els projectes cinematogràfics de Gardel eren cada vegada més ambiciosos: pretenia filmar en anglès al costat de reconeguts actors per consolidar-se com a estrella internacional, però li calia superar la barrera idiomàtica. Això va reforçar la figura d'en Joe com a pro-

>> *Diferents moments de l'accident d'aviació a Medellín, el 24 de juny de 1935.*

fessor particular, tasca que l'obligava a no separar-se d'ell, per poder practicar constantment i aconseguir que Gardel adquirís amb el mínim temps possible el domini de l'idioma. El març de 1935 es programà una gira per Centre-amèrica (Puerto Rico, Veneçuela, Colòmbia, Panamà, Cuba i Mèxic), que permetria la promoció de les seves pel·lícules, però sobretot donaria temps al cantant per aprendre anglès. Això explica el fet que el bisbalenc Plaja també embarqués el dia 29 de març en un moll de Brooklyn per acompanyar Gardel i els seus guitarristes en la que va ser l'última gira.

Després de dos mesos d'actuacions de gran èxit, multitudinàries i caloroses rebudes a Puerto Rico, Veneçuela i Curaçao, el 4 de juny de 1935 Gardel i la seva comitiva desembarcaren a Barranquilla, Colòmbia. Una vegada més, a Medellín, les demostracions del públic varen superar les prediccions. El proper destí era Bogotà. Gardel i els músics s'hi desplaçaren en avió, mentre que Plaja, Le Pera i Celedonio Palacios ho feren en un vaixell de vapor pel riu Magdalena. Aquesta experiència el deixà molt impressionat, tal com es reflecteix en aquesta carta enviada als seus pares:

«Estimats pares: Havia escrit a vostès una lletra a dalt del vapor de riu que em traslladà a Bogotà des de Barranquilla, i en anar a rebre en Gardel, que venia en avió des de Medellín, me la vaig col·locar a la butxaca de l'abric. Al camp d'aviació es formà tal de bati-bull i aglomeració que els rateros varen fer la seva anyada. A l'amic Azzaf, que portava a la butxaca el producte de l'última funció a Medellín, li robaren la cartera amb els quartos, uns 700 pesos colombians, més els papers d'identificació i els papers per tornar a Estats Units. No he de dir-los el trastorn que estem passant. A mi en robaren la lletra que havia dirigit a vostès. Potser encara la rebran, no tenint cap valor monetari.

Els pares no havien tingut temps de llegir la carta datada del 15 de juny, quan Radio Nacional de España anuncià el tràgic accident del rei del tango

»Vaig fer un viatge molt interessant pel riu Magdalena, però molt inconfortable. Són sis dies de navegació lenta i calorosa, però el paisatge és formós. Es veuen trossos de selva tropical verge que jo no havia vist mai. No tinguérem gaire sort amb la fauna, car solament puc contar haver vist uns cinc caimans i una dotzena de micos. Veiérem, però, nombroses bandades de cotorres i altres aus tropicals, arbres fruiters de tota espècie, i els últims dies, la Cordillera Central dels Andes a poca distància. A Villeta, feia una calor que torrava i tres hores després, ací a Bogotà (2.300 metres d'alçada) feia bastant fred. No sé quants dies estarem ací encara; després anirem a Cali, on passarem uns dos dies: després embarcarem a Buenaventura cap a Panamà, on estarem uns cinc dies; seguirem després cap a l'Havana i pensem arribar a Nova York a primers de juliol [...].»

L'accident del rei del tango

Els pares encara no havien tingut temps de llegir aquesta apassionada carta, datada del 15 de juny, quan Radio Nacional de España anuncià el tràgic accident del rei del tango. A can Plaja, al pis de la Bisbal, també van en-

>> *Doru Plaja i Lluïsa Gasch, pares de Josep Plaja.*

>> *Entrevista que la revista Gente va fer a Josep Plaja, l'any 1981.*

trar les ones transmetent la notícia, i en Doru i la Lluïsa van quedar glaçats; sabien que el seu noi, en Pep, viatjava amb Gardel en la gira per Centreamèrica. Les notícies no parlaven de supervivents de l'accident d'aviació, i a can Plaja el van donar per mort i el van plorar durant quatre dies. Les anades i vingudes de veïnes, amics i parents preguntant «Què, en sabeu alguna cosa?» no calmava el seu desconsol. Finalment, un cable els comunicà que en Pep havia sobreviscut. Encara esglaiats però esperançats, van voler fer-ho saber, i a la seva neboda petita de 7 anys, la Maria Rosa, se li encarregà la feina d'escampar la bona nova i anar per les cases de veïns i coneguts a notificar que l'oncle Joe era viu!

S'ha vessat molta tinta sobre les causes que van provocar el sinistre, i la fantasia popular va donar peu a diferents teories sobre la mort de Gardel. Una de les que va prendre més força apostava per un troteig a bord, amb diferents variants, que va provocar la mort del pilot i que l'avió quedés sense control. En Joe Plaja va ser contundent per desmentir aquesta versió dels fets: «Esto del tiro del revólver y otras barbaridades, todas pampulinas», declarà. Però la investigació

oficial, segons s'explica a la biografia de Gardel, obra de Julián y Osvaldo Barsky, assenyalà dues possibles causes que provocaren la catàstrofe: el fort vent que bufava i les característiques topogràfiques de l'aeròdrom.

El dia 24 de juny de 1935, un F31 de la companyia SACO, procedent de Bogotá, va fer escala a Medellín. A bord hi viatjaven Gardel i el seu seguici, i el destí era Cali, última actuació en terres colombianes. A les 3 de la tarda el pilot Samper es disposava a enlairar-se. A l'interior, el mosso ajudava els viatgers a cordar-se els cinturons. Aguilar no va voler lligar-se, potser per superstició; Plaja esperava el moment d'anar al lavabo i això li va permetre bellugar-se més ràpidament després de l'accident. En Joe, assegut com sempre a l'últim seient, mirava per la finestra. Sempre es reservava aquest lloc, perquè creia que en un accident es mataven els de davant i a darrere hi havia alguna possibilitat de salvar-se. L'aeroplà no es va poder alçar i va xocar frontalment a la

El balanç del sinistre feia basarda: quinze morts i cinc ferits, dos dels quals van morir al cap de pocs dies

pista amb un altre aparell de la companyia alemanya SCADTA. Curiosament, amb l'arribada del cantant a Colòmbia, aquestes dues empreses s'havien embrancat en una forta lluita per aconseguir el monopoli de transportar-lo i poder-ne obtenir rendiments publicitaris. La fatalitat les va fer protagonistes, a totes dues, d'una gran catàstrofe.

La topada va incendiar els avions i va convertir la pista en un infern de flames. La gran gentada que havia anat a acomiadar-los feia el que podia per ajudar les víctimes. El periodista Henao Gaviria, en veure un cos embolcallat en flames, va córrer a agafar un extintor dels bombers que acabaven d'arribar, i va ruixar-lo per tot arreu: era Josep Plaja. En Joe no va oblidar mai aquella ràpida reacció del periodista, i entre ells va néixer una forta amistat.

Més de cinc anys hospitalitzat

Mitja hora més tard es va poder apagar el foc. El balanç del sinistre feia basarda: quinze morts i cinc ferits, dos dels quals van morir al cap de pocs dies. Finalment, només sobrevisqueren Flynn, el mosso de l'aeròdrom, que després d'una primera entrevista va desaparèixer sospitosament; Aguilar, un dels guitarristes,

...janes se apersonaron a dicho domicilio, portando...
 ...naturales de Carlos Gardel.
 Más aún, el cantante cubano Emil Ramió que llegó a actuar en Buenos Aires, afirmó al responsable de esta obra que también era hijo de aquí, y hace exactamente 6 años una señorita uruguaya sostenía tal afirmación, manifestando que Gardel había sido su padre. Ambos casos, se comprobaron finalmente, eran falsos y el objeto perseguido, promoción e intento burdo de estafar para lograr algún dinero de Carlos Gardel, madre real del inolvidable intérprete.
 He aquí ahora la nota registrada en Cataluña (España) junto al único espectador y protagonista de la tragedia de Medellín: José Plaia.

SE PLAIA

...no en las siguientes páginas y a las horas a consecuencia de las quemaduras. Solamente sobrevivieron a la catástrofe Aquilino, que murió años más tarde en un accidente de avión, y yo.
 —¿Cuándo empezó la tragedia?
 —El día quince de agosto, el capitán Mariani, me dijo la noche anterior al accidente que el avión de Bogotá probablemente haría una parada, en ese momento, al mando central de los Andes un señor que vestía un gran abrigo, lo que nos permitía hacer los trabajos de gestión fuera. Sin embargo, como había ocurrido un fuerte viento vertical nos impidió salir con la carga necesaria. Cuando quedaba muy poco espacio y el peligro de chocar con las montañas era inminente, el piloto tuvo que hacer subir al avión verticalmente. Un fuerte viento vertical nos precipitó contra el suelo, cayendo encima de otro avión. El choque fue terrible. Los días se sucedieron.
 —¿Recuerdo cómo conseguí sobrevivir?
 —No sé exactamente todavía cómo conseguí salir del avión. Recuerdo muy pocas cosas de aquellos momentos porque pasó el tiempo y no lo recordaré hasta unos años después. Como fue al final de aquel viaje que conocí la vida a Carlos Gardel.

...Llegó una vida tan tranquila, a veces que me permitía hacer los trabajos de gestión fuera. Sin embargo, como había ocurrido un fuerte viento vertical nos impidió salir con la carga necesaria. Cuando quedaba muy poco espacio y el peligro de chocar con las montañas era inminente, el piloto tuvo que hacer subir al avión verticalmente. Un fuerte viento vertical nos precipitó contra el suelo, cayendo encima de otro avión. El choque fue terrible. Los días se sucedieron.

PLAJA... ¡UNICO SUPERVIVIENTE DE MEDELLIN!

LO CONOCÍ EN BARCELONA

—¿Qué ocurrió con los restos de Gardel?
 —El apedregado de Carlos Gardel ocurrió a Medellín para recoger los restos de su cadáver, que se enterró en Buenos Aires.
 —¿Con José, ¿cómo conoció a Gardel?
 —Le conocí en Barcelona, en una actuación que hice en un teatro de aquella ciudad. Yo era muy joven. Más tarde tuve ocasión de aparecer en Estados Unidos. La primera vez que tuve contacto personal con Carlos fue en un restaurante de Nueva York. Un amigo mío de Panamá, que estaba trabajando en la Paramount Films, me dijo que necesitaba un buen bailarín de tango al que pagar y vistiera para confeccionar guantes de pelo. Acordé el trabajo, y en muy poco tiempo me dirigí a mi nueva actividad. Me quedaba el mundo del cine y del espectáculo. Gardel estaba en la ciudad de los hermanos. La productora para la que trabajaba me puso de acuerdo con Gardel para realizar cuatro películas. Así, a través del cine, conocí a Gardel.
 Con José Plaia, que me es persona que puedo recordar con más facilidad los más pequeños detalles de la vida y muerte de Gardel, vine a vivir de nuevo. Estábamos muy amigos de la muerte de su maestro. A sus amigos del pueblo le venía una y otra vez a verlo. Él me enseñó a bailar tango y me enseñó a bailar. Muchas veces me enseñó a bailar y me enseñó a bailar. Muchas veces me enseñó a bailar y me enseñó a bailar.

SE PLAIA

...Llegó una vida tan tranquila, a veces que me permitía hacer los trabajos de gestión fuera. Sin embargo, como había ocurrido un fuerte viento vertical nos impidió salir con la carga necesaria. Cuando quedaba muy poco espacio y el peligro de chocar con las montañas era inminente, el piloto tuvo que hacer subir al avión verticalmente. Un fuerte viento vertical nos precipitó contra el suelo, cayendo encima de otro avión. El choque fue terrible. Los días se sucedieron.

...José Plaia tuvo una vida tan tranquila, a veces que me permitía hacer los trabajos de gestión fuera. Sin embargo, como había ocurrido un fuerte viento vertical nos impidió salir con la carga necesaria. Cuando quedaba muy poco espacio y el peligro de chocar con las montañas era inminente, el piloto tuvo que hacer subir al avión verticalmente. Un fuerte viento vertical nos precipitó contra el suelo, cayendo encima de otro avión. El choque fue terrible. Los días se sucedieron.

i Josep Plaia. Aquests dos últims, greument ferits i amb cremades de primer grau per tot el cos, van ser traslladats a la clínica La Merced i van compartir una temporada de convalescència, fins que Aguilera va retornar a Buenos Aires i Plaia va ser traslladat al Medical Center de Nova York per decisió del seu germà Enric, que havia viatjat durant 19 dies des de Los Angeles a Medellín per assistir-lo i estar a prop d'ell en un moment tan dur.

Enric Plaia va escriure als seus pares aquesta tranquil·litzadora carta (que, juntament amb l'anterior, hem extret del llibre *Reviure la Costa Brava*, de Carles Sentís). Aquest escrit de sis fulls era la primera explicació que els pares van rebre des de Medellín. La van llegir i rellegir fins que se la van aprendre de memòria:

«Podeu estar tranquils, pares i família, que en Pep es posarà bé [...]; si no com abans, considerin tot el dolent que hauria pogut passar [...] En Pep es va cremar de la cara, mans i cames. La cara, menys la vista, que irà més a poc a poc, estarà cicatritzada de seguida. Les mans és el més delicat. Dintre d'una altra setmana se sabrà del cert. La dreta a més de cremar-se es va ferir una mica al lluitar per sortir de l'avió.

El cos d'ell està perfectament bé, car va poder treure's l'americana, que es cremava, a temps. Quin infern era allò! [...] Més val no parlar-ne [...] Quan en Pep estigui bé anirem junts a Hollywood per a reposar una temporada amb mi, la Ruth i en Bobbie, que cada dia pregunta per l'oncle Joe, i quan es trobi del tot bé, vindrà amb vostès a la Bisbal. Té moltes ganes d'estar amb vostès i diu que no es preocupin, que irà tot bé [...].»

En aquest gran hospital de Nova York, les monges li deien que havia tingut molta sort, però quan ell va veure com havia quedat no es va sentir afortunat. Va haver d'adquirir una gran força interior per acceptar un rostre completament desfigurat, uns monyons en lloc de mans i un cos ple de cremades, unes marques que li havien de recordar per sempre més l'accident que li havia estroncat una prometedora carrera professional i una ufanosa joventut.

Va haver d'adquirir una gran força interior per acceptar un rostre completament desfigurat, uns monyons en lloc de mans i un cos ple de cremades

En aquest hospital va ser atès pel Dr. Castro, se li van fer cures i empelts de tota mena, intentant reconstruir-li el rostre, es va sotmetre a més de 30 operacions, però malgrat tot aquest calvari ell no perdia el sentit de l'humor i preguntava: «Quin nas voleu que em posin? Ja que me l'han de fer nou, almenys que pugui escollir com qui el vull tenir», i a continuació esmentava una llarga llista d'artistes. El progrés d'una naixent cirurgia plàstica va motivar que en Joe afirmés: «He sigut conillet d'Índies». Però malgrat aquesta sensació, la seva gratitud cap al centre hospitalari i cap als Estats Units en general no tenia límit. Gràcies al sistema sanitari d'aquell país va poder gaudir d'unes atencions mèdiques i humanes sense precedents a Espanya. Això el meravellava i li va despertar una veneració irrefrenable per Amèrica. Se sentia en deute amb un país que havia dedicat tant d'esforç a atenuar els senyals d'una desgràcia d'aquelles dimensions.

Va aprofitar la llarga hospitalització —més de 5 anys— per llegir molt i enviar moltes cartes, que algú escrivia per ell: potser l'espanyol Álvaro Tondo, que li va fer molt de costat durant la recuperació, o una de les infermeres, amb qui va entaular una gran amistat que després va perdurar epistolament durant molts i molts anys. Les seves ferides necessitaven temps per guarir-se, i a Espanya havia

esclatà la Guerra Civil; no era, doncs, el moment de plantejar-se la tornada. En Joe va haver d'esperar fins a l'any 1942 per emprendre el viatge de retorn, forçat per les seves limitacions físiques, que l'obligaven a requerir l'ajuda de la seva família. El pare, ja gran, va viatjar fins a la Corunya per anar a buscar el seu fill Pep, que físicament era una altra persona: les seves belles faccions s'havien deformat, el nas era empeltat, i dues cavitats sense parpelles allotjaven uns ulls que no podien amagar el patiment, però que també traspuaven una gran fortalesa interior. A la Bisbal l'esperaven ansioses la mare, la germana i les nebodes, que van ser les qui es van encarregar d'assistir-lo i ajudar-lo.

Els whiskies del traductor

Refugiat al seu pis de la Bisbal, Josep Plaja no va perdre mai el contacte amb la gent de l'altre costat de l'oceà. Li encantava practicar anglès i no desaprofitava cap ocasió de parlar-lo: fins i tot va fer d'interpret en causes judicials. El jutge Miquel Pérez Capella comentava la perfecció amb què s'expressava en Joe, i també que les seves traduccions li costaven uns quants whiskies. Llegia molt en anglès: diaris, revistes o bé llibres que li enviaven. La seva altra gran passió era la música, i passava moltes estones escoltant una gramola que li havien fet arribar d'Amèrica i de la qual baixaven set discos, una cosa que aquí no s'havia vist mai, com recorda la seva neboda Anna

Maria. Els tangos del seu amic Carlos Gardel no faltaven entre el seu repertori musical, sense poder evitar que en escoltar-los l'envaís una intensa nostàlgia.

La vida d'en Joe a la Bisbal adquirí molt aviat un caràcter rutinari, lluny de les aventures viscudes com a secretari de Gardel. Treballava d'escrient en el negoci familiar de l'arròs, on portava una acurada comptabilitat. Habitualment menjava a can Salleras o en alguna altra fonda, i passava llargues estones al bar Capri, xarrupant un whisky, fumant amb broquet i conversant inafatigablement amb els seus companys de tertúlia. Plaja va elevar el nivell cultural de les xerrades al Capri, les va enriquir posant sobre la taula nous temes d'interès. A la Bisbal tothom el recorda com un home molt instruït.

A l'estiu anava a Llafranc, on tradicionalment estiuejava la família, i es banyava mostrant sense complexos el seu cos cremat. Malgrat el que li havia passat, en Joe no es planyia i volia ser tan autònom com podia: es rentava sol, menjava sol, amb l'ajuda d'uns maneguins que li lligaven a l'empelt del dit gros per aguantar els coberts, i que també li servien per sostenir la ploma estilogràfica per escriure, amb una excel·lent cal·ligrafia. La

Durant els 40 anys que va viure a la Bisbal, no va fer mai apologia de ser un supervivent del sinistre de Medellín

Balbina, una minyona, anava cada matí a ajudar-lo a vestir-se, perquè en Joe, molt presumit –segurament ho havia heretat dels seus pares–, era una persona elegant a qui agradava vestir impecablement.

«Yo vi como moría Carlos Gardel»

Durant els 40 anys que va viure a la Bisbal, no va fer mai apologia de ser un supervivent del sinistre de Medellín. Tot i que li van ploure ofertes per parlar de la seva vida i de la seva experiència com a secretari de Carlos Gardel, ell no va voler concedir mai cap entrevista, cosa que la família aprovava, per evitar que l'entabanessin i que la morbositat i el sensacionalisme fossin els principals objectius periodístics. Però l'any 1981 no va poder refusar ser entrevistat pel periodista argentí Esteban Peicovich. El 25 de juny de 1981 es va publicar a la revista argentina *Gente* un commovedor reportatge: «Yo vi como moría Carlos Gardel». Accedint a fer l'entrevista i traient a la llum les seves vivències al costat del cantant Carlos Gardel, va voler honorar l'Argentina i la seva gent, una terra que ell no coneixia però de la qual se sentia molt a prop. Com si aquestes paraules fossin la premonició d'un comiat, un any més tard, el 9 setembre de 1982, l'entrançable Joe ens va deixar per sempre i ens va llegir aquesta història, digna d'un guió cinematogràfic.

Marina Puig i Barris és professora.